

AMISHOK ÉS PROGRESSZIONISTÁK

Kuli László

Újabb fejezetéhez ért a „Hogyan válaszszunk le építészeket a magyar organikus vonulatról?” elnevezésű össznépi, verbális iszabirkózás. Most Csanády Pál kívánja meghúzni a vonalat Sziklai Ákos vándorépítész barátunk előtt, és a kezdetben csak az interneten folytatott pengeváltást már a *Metszet* című építészeti folyóirat (2015. május–júniusi szám) vezércikkében citálja ismét a szakmai közvélemény elé. Gesztusával virtuálisan bevonja a folyóirat szerkesztőségének tagságát is a vitába, mintegy szakmai támogatást adva saját szavainak. Felsorol néhány – az organikus irányzathoz köthető – építész is, jelezve, hogy ők már elérték a „szalonképességet”. Csanády érvei a Sziklai által tervezett lakóház szakmaiatlanságának bizonyítására nem tartalmaznak új gondolatot: régi, jól bevált modernista dogmák kánonja recseg újra. Elszomorít, hogy még mindig itt tart az építészeti közgondolkodás, de nem lep meg. A probléma ugyanis nem szakmai eredetű, hanem annál sokkal mélyebb.

A vezércikk három rossz beidegződésből származó téves megállapítást tartalmaz, melyek mindegyike azonos gyökerű. Az első, hogy Sziklai Ákos bárdudvarnoki házát felújított régi épületnek láttatja a kritikus. Természetesen egy ember szubjektív látásmódja mindenben azt lát, amit csak akar, amire csak gondolkodása, előképei, szellemi irányultsága predestinálja. Ebbe beleszólni értelmetlen. Azt azonban meg lehet jegyezni, hogy ez esetben a cikkíró téved: érzékei és érzelmei becsapták, ténútra taszították, és ebbe az olvasóit is igyekszik belerángatni. Jómagam órákig nézhetem az épület fotóit, mégis egy tisztességesen és szemet gyönyörködtetően elkészített, konzervatív szemléletű, új lakóházat látok, mely a magyar építészettörténet gazdag tárházából merítve olyan építészeti fordulatokat istartalmaz, melyek egyértelműen jelzik, hogy nem felújításról van szó.

A második tévedés az állítólagos „szakmai konszenzus”-ra való hivatkozás, miszerint „nem építünk régi házat”. Nos, e mögött

▲ A szemlélő személy eleveníti meg a teret, de az időt is.
E.Gruber Henriett, cím nélkül

a dogma mögött nincs teljes egyetértés. Sokan vagyunk, akik nem osztjuk ezt a felfogást. A magam részéről egész egyszerűen kínos ostobaságnak tartom. Persze az is lehet, hogy mi nem tartozunk a „szakmához”, de ha így van – és ezt valakik ki is jelentik –, hát engem ez sem fog létezőm mélyrétegeiben megrázni. Ehhez a „szakmaiságot” lehatároló felvetéshez köthető a Metszet vezércikkének az a sugalmazása, miszerint „gondolkodó és igyekvő” építész csak a modern formai kánonhoz valamilyen módon csatlakozó (modernista, organikus vagy bármi más) kolléga lehet. Aki nem ezen a mezsgyén tevékenykedik, ezek szerint nem igyekvő, nem szorgalmas, nem gondolkodik – ellenben olyan megveszekedett lusta ember, aki a könnyebb utat választja. Személyes tapasztalataim sora bizonyítja ennek ellenkezőjét. Tervtanácstagként rendre találkozom olyan „igyekvő és lelkes” ifjú kollégákkal, akik arra a legegyszerűbb kérdésre, hogy miből van a metszeten ábrázolt, befeketített, arányaiban árulkodóan át gondolatlan épületszerkezet, azt a választ adják, hogy majd a statikus megoldja a szerkezet kérdéseit. Bizonyos vagyok benne, hogy Sziklai kolléga már vázlaterv-szinten minden szerkezeti kérdést frappánsan meg tud válaszolni az általa tervezett épület léptékétől, nagyságától függetlenül. Persze lehet, hogy nekem vannak a gondolkodásról és az igyekvésről szakmailag téves elképzeléseim.

A harmadik és egyben legfontosabb (az előző két téves kijelentés okaként is aposztrofálható) fundamentális szemlélettorzulás: az időfogalom téves, tipikusan modern megragadása. A fejlődésmítoszzal szellemileg erősen leterhelt modernitás, a „maiság” görcsös akarása valóban küszködést és gyötrődést okoz a kortárs építészeknek, de ez a létszemlélet (helyesebben létszemléletihiány) nem a Jelenben pontosan megragadható Időtlen Örökkévalóság kapuit nyitogatja, hanem egyfajta progresszionista metódussal mindent szüntelen, megváltoztathatatlan „fejlődés-ként” él meg egy lineáris időfelfogás okán. A progresszionizmus testvérelmélete az evolucionizmusnak, vagyis a progresszió a történelemre ráerőszakolt fejlődésel-

mélet. A modern gondolkodás fundamentális dogmájáról van tehát szó, melynek alaptévedését egyre többen veszik észre. Egy időbeli materializálódási sorrendből azt a felettébb merész következtetést levonni, hogy a fajok egymásból alakulnak át (fejlődnek), vagy bizonyos partikuláris területek tudományos eredményeit egy időtengelyre illesztve az egész emberiség szellemi-tudati fejlődését kijelenteni: sajátos intellektuális rövidlátás. A gyötrődés tehát ebből a téveszméből ered.

Tudomásul kell vennünk, hogy az építész mindig az idővel „babráll”, és a jó építész nem fél ettől a kihívástól, nem bújik állítólagos konszenzusok mögé, mert az valóban kényelmes, konformista hozzáállás lenne. (Makovecz Imre egyenesen „anakronisztikus lovagoknak” titulálta magát és tanítványait Olasz Ferenc Csengerről szóló riportfilmjében, olyan alkotóknak, akiket nem rémiszt meg az időtengely mindkét irányban végtelen távlata, hanem képesek ebből erőt meríteni.) Konzervatív, értékörző attitűddel rendelkező alkotókként távolságot kell tehát tartanunk minden megnyilvánulástól, irányzattól vagy mozgalomtól, amely valamiféle fejlődésmélet mentén igyekszik magát meghatározni. Különösen igaz ez akkor, ha mindennek igazolásaként a minket körülvevő anyagi világ esetlegességeire (eszközök, tárgyak, technikai újítások) hivatkozik az adott irányzat mint létrendünket befolyásoló tényezőkre, ami nyilvánvalóan a dolgok feje tetejére állítása. Semmiféle tárgyakhoz, komfortérzethez, tárgykultúrához köthető igény vagy állapot nem változtat az ember valódi létrendi helyzetén. Ezeket mint alkalmazott, kéznél lévő objektumokat, feltételeket figyelembe kell venni (Sziklai figyelembe is veszi), de formaképző, alapvető jelentőséget tulajdonítani nekik sötét szellemellenes tendencia.

Leegyszerűsítő és sértő párhuzam a vezércikkben a konzervatív-értékörző gondolkodást a végletesen konzervatív életet élő amishokkal párhuzamba állítani, amit az „amis-hamis” szellemesnek szánt

szójáték sem tud enyhíteni. Indokolatlan magabiztosságról tesz tehát tanúbizonyságot az, aki lenézően megmosolyogja a konzervatív amishok „babonaságait” és életvitelét, miközben önmaga a transzcendens és spirituális háttérrel egyáltalán nem rendelkező modernség babonáit „konszenzusos” törvényi rangra emeli. (Még soha semmit sem igazolt az, hogy hányan vallanak egy adott nézetet.) Ingatag építmény ez. A lineáris időfelfogás és a töretlen fejlődés babonája behajszolja a kortárs építészeket egy olyan individualizmusba, amit René Guénon az összes szupraindividuális princípium tagadásának, és a civilizáció minden területének pusztán emberi elemekre való következetes korlátozásaként határoz meg. Ez a létátélés (helyesebben: lételszenvedés és sodródás) nem ismeri a névtelen alkotás örömteli fényét, a spirituális elmélyültségből fakadó azonnali cselekvést, a ciklikus időfelfogást, és az abból fakadó, az életet megszentelő, újra meg újra felfrissítő rítusok ismétlődésének szent értelmét. Nem ismeri az értékörző, gyötrődés nélkül, de kemény, belülről építkező erőfeszítéssel végrehajtott, életteli konzervativizmust, melynek eszköztárában fellelhető a másolás és az újramegépítés is, az újrafemelés és az újrafelmutatás jegyében.

Aki tehát távol tudja magát tartani ezektől az üres modernista dogmáktól, az nem zárja be magát a felfokozott újításkényszerben szenvedők áporodott levegőjű kórtermébe. A „mai kontextusban alkotás” önmagában értelmetlen, ha nem mosódik át a Hagyomány őseredeti frissességű forrásvizével, a hely szellemének sugárzásával és az alkotó személy finoman érvényre juttatott, határozott, de nem tola- kodó kézmozdulataival.

